

Jerzy Jarowiecki

Żegnamy Irenę z Turowskich Bar-Święch (21 I 1909–11 X 1997)

Odeszła od nas na zawsze docent dr hab. Irena Bar-Święch, emerytowany starszy kustosz dyplomowany Biblioteki Jagiellońskiej, nauczyciel akademicki Wyższej Szkoły Pedagogicznej, z którą związana była od 1964 r., pracując w Instytucie Filologii Polskiej i w Katedrze Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Znakomita znawczyni książki i prac bibliotecznych, ponad 40 lat związana była z polską najstarszą księżnicą uniwersytecką, Biblioteką Jagiellońską, w której przeszła prawie wszystkie szczeble kariery zawodowej i naukowej. Pożegnaliśmy wybitnego nauczyciela krakowskich uczelni, wychowawcę wielu roczników nauczycieli-bibliotekarzy.

Od wczesnej młodości, przez całe swe dojrzałe, twórcze i pracowite życie związała się z książką, której kult – jak to kiedyś sama wyznała – wyniosła z domu rodzinnego. Pogłębiła ten kult w okresie edukacji szkolnej i na studiach uniwersyteckich. Zaprowadził on ją w końcu do pracy w bibliotece i zakładach kształcących przyszłych bibliotekarzy. Ceniła wartość książki. W zajęciach dydaktycznych ze studentami z zakresu historii książki podkreślała jej ważność dla rozwoju i ciągłości kultury narodowej, znaczenia dla stałego samokształcenia. Książce i bibliotece, studiom nad nimi pozostała wierna do końca swojego żywota. Ślady tego kultu książki odczytujemy z pozostałego po Zmarłej dorobku publikacyjnego, z licznych rozpraw i studiów. Sama też pisała książki.

Biografia Ireny Bar-Święch była niezwykle bogata i zróżnicowana. Urodziła się 21 stycznia 1909 r. w Boguchwale k. Rzeszowa jako córka Heleny z Suszyckich i Wincentego Turowskiego, inżyniera-rolnika. Z racji zawodu ojca zmieniało się jej miejsce zamieszkania i edukacji: Łowicz, Rzeszów, Tyczyn, a w końcu Kielce, gdzie w 1926 r. złożyła egzamin maturalny w Państwowym Gimnazjum im. Bł. Kingi. W tym samym roku rozpoczęła studia na Wydziale Filozoficznym UJ, w zakresie filologii polskiej, m.in. studiując dzieje literatury polskiej pod kierunkiem prof. Ignacego Chrzanowskiego i francuskiej pod opieką prof. Władysława Fol-

kierskiego. 27 czerwca 1930 r. uzyskała stopień magistra na podstawie pracy *Opowiadania wschodnie na łunach czasopism stanisławowskich*, której fragmenty ukazały się w „Ruchu Literackim” w 1931 r. (*Upodobania orientalne Niemcewicza*) i „Pamiętniku Literackim” w 1933 (*Powieści wschodnie Ignacego Krasickiego*), ukończyła też Studium Pedagogiczne UJ. Podczas studiów wyróżniała się zainteresowaniami badawczymi, co owocowało publikacjami jeszcze przed ich ukończeniem, a następnie doprowadziło do doktoratu. Trzy lata po studiach (11 lutego 1933 r.) uzyskała tytuł doktora filozofii Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie dysertacji pt. „*Zabawy Przyjemne i Pozyteczne*” 1770–1777. Ze studiów nad literaturą stanisławowską, która ukazała się drukiem w serii „Prac Historycznoliterackich”.

W biografii Ireny Bar-Swięch można wyodrębnić trzy obszary zainteresowań zawodowych i badawczych. Pierwszy związany jest z pracą w zawodzie bibliotekarskim. Od 1 września 1930 podjęła pracę w Bibliotece Jagiellońskiej, pracując w niej nieprzerwanie 41 lat, do momentu przejścia na emeryturę. Najpierw zatrudniona była na kontrakcie jako asystent, następnie bibliotekarz (w 1935 r. zdała państwowy egzamin dla kandydatów na stanowisko I kat. w państwowej służbie biblioteczej). Tu przetrwała okupację hitlerowską, co znalazło oddźwięk w publikacji Jej autorstwa pt. *Ludzie i zdarzenia w Bibliotece Jagiellońskiej podczas okupacji w latach 1939–1945* (1987). W okresie okupacji, działając w podziemnym Stronnictwie Demokratycznym, wspomagała pracującego z Nią w Bibliotece męża, Adama Bara (wyszła za mąż w 1932 r.), w wydawaniu konspiracyjnego „Dziennika Polskiego” i „Tygodnika Polskiego”. Od lipca 1944 do stycznia 1945 brała czynny udział w pracach Rady Głównej Opiekuńczej, której celem była pomoc charytatywna ofiarom wojny. W okresie od lipca 1945 do 1 kwietnia 1946 organizowała Bibliotekę Oświatową Okręgowej Komisji Związków Województwa Krakowskiego. W Bibliotece Jagiellońskiej przeszła przez wszystkie jej oddziały: zajmowała się katalogowaniem działu polskiego i obcego oraz czasopism naukowych, przez pewien czas prowadziła biuro akcesji, kierowała melioracją druków staropolskich i francuskich, udzielała też informacji biblioteczno-bibliograficznych, sporządzając wiele kwerend naukowych. Po drugiej wojnie światowej, w r. 1950 objęła kierownictwo Oddziału Bibliotek Instytutowych i Zakładowych UJ, od 1955 r. kierowała Oddziałem Informacyjno-Bibliograficznym, a od 1964 r. Oddziałem Informacji Naukowej. W 1954 r. mianowano Ją kustoszem, następnie została kustoszem dyplomowanym (1962) i st. kustoszem dyplomowanym (1967). Po objęciu kierownictwa Oddziału Bibliotek Instytutowych podjęła się wtedy pionierskiego zadania – organizacji jednolitej sieci bibliotecznej w UJ i tworzenia centralnego katalogu zbiorów należących do ok. 100 zakładów i katedr UJ. Opracowała też wtedy *Wskazówki udostępniania i opracowywania zbiorów bibliotecznych w bibliotekach zakładowych UJ*. Z inicjatywy Ireny Barowej Oddział Informacji zorganizował wg Jej scenariuszy około 60 wystaw o różnorodnej tematyce, których celem było zapoznanie szerokich kręgów z cenniejszymi i różnorodnymi zbiorami Biblioteki, jej dziejami, a także mających charakter okolicznościowy.

Liczne wzbogacono wydrukowanymi katalogami, ze znacznej części opublikowano obszernie sprawozdania na łamach „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”. Pamiętamy Ją jako niezwykle pracowitą organizatorkę tych wystaw, a także jako autorkę *Przewodnika po Bibliotece Jagiellońskiej*.

Drugi obszar zainteresowań Ireny Bar-Święch to praca dziennikarska i związana z nią podróże zagraniczne. Pierwsze próby to publikacje w „Głosie Młodzieży” (1925), następnie w „Kulturze” (1929), w „Przeglądzie Powszechnym” (1931) i „Głosie Narodu”, przede wszystkim jednak pisała w dzienniku „Polska Zachodnia” (1934), gdzie pod nazwiskiem rodowym lub pseudonimem drukowała artykuły historycznoliterackie, reportaże z podróży, a także w odcinkach przewodnik po Krakowie, który następnie wydano pt. *Wśród pamiątek Krakowa* (1935). W latach 1935–1939 była korespondentem naukowo-kulturalnym Polskiej Agencji Telegraficznej. W poszukiwaniu materiałów odwiedziła Włochy, Grecję, Turcję, Belgię, Hiszpanię i kraje skandynawskie. W czasie tych podróży miała też okazję zapoznać się z organizacją bibliotek naukowych i problemami kształcenia bibliotekarzy, zwiedzić liczne biblioteki (np. biblioteki w Wenecji, Florencji, Bolonii, Uppsali). W wywiadzie udzielonym „Przeglądowi Bibliotecznemu” w 1989 r. powiedziała: „Nie przypuszczam, że po wielu latach staż dziennikarski może mi się przydać także w bibliotece”. Dziennikarstwo łączyła z pisaniem opowiadań i powieści dla najmłodszych, wydając je w serii „Biblioteka Dziecka Śląskiego”; w latach 1935–36 ukazały się trzy powieści.

Inny obszar działalności Ireny Bar-Święch to praca naukowa, zapoczątkowana w czasie studiów w Uniwersytecie Jagiellońskim, potwierdzona doktoratem w 1933 r. Jej zainteresowania badawcze początkowo obracały się w kręgu literatury Oświecenia, następnie zajęła się drukarstwem, zaś pracę habilitacyjną z inspiracji prof. Heleny Więckowskiej napisała w 1968 r. (*Polskie kalendarze XIX wieku*), uzyskując stopień naukowy doktora habilitowanego nauk humanistycznych w zakresie bibliotekoznawstwa, nadany Jej przez Radę Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Łódzkiego (25 IX 1968). Była autorką licznych publikacji obejmujących rozległą problematykę z dziedziny bibliotekoznawstwa i literatury polskiej. Na Jej dorobek pisarski składają się 164 publikacje, w tym – poza wspomnianymi powieściami – 4 książki (m.in. *Przewodnik po Bibliotece Jagiellońskiej*, *Bibliografia etnografii polskiej za rok 1947*, *Polskie czasopisma o wsi i dla wsi od XVIII w.*), liczne artykuły, recenzje, hasła biograficzne, katalogi z wystaw, sprawozdania, wstępy do wydań krytycznych *Anhellego J. Słowackiego*, *Makbeta W. Szekspira*, *Powrotu posła J.U. Niemcewicza* etc. Drukowała m.in. na łamach „Bibliotekarza”, „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”, „Przeglądu Bibliotecznego”, „Roczników Bibliotecznych”, „Rocznika Biblioteki Narodowej”, „Rocznika Naukowo-Dydaktycznego WSP”, „Ruchu Literackiego”, „Pamiętnika Literackiego”, „Silva Rerum”, „Odrodzenia”, „Zarania Śląskiego”. W 1955 r., po śmierci Adama Bara, pierwszego redaktora „Biuletynu Biblioteki Jagiellońskiej”, objęła redakcję tego czasopisma

i prowadziła ją do 1960 r. Ponownie wyszła za mąż za polonistę, dra Czesława Święcha, dyrektora I Liceum dla Pracujących w Krakowie.

Z działalnością bibliotekarską, badawczą i popularyzatorską Irena Bar-Święch łączyła pracę dydaktyczną, do której skłonił ją doc. dr Adam Łysakowski. Tuż po wojnie prowadziła w Bibliotece Jagiellońskiej kursy dla bibliotekarzy z różnego typu bibliotek, np. w 1946/1947 kształciła w zakresie bibliografii kierowników oddziału bibliotek szkół akademickich w Polsce; w latach 1946–1950 prowadziła wykłady zlecone z pedagogiki bibliotecznej, dziejów książki, bibliografii i czytelnictwa w krakowskiej Wyższej Szkole Nauk Społecznych na Wydziale Oświatowo-Bibliotekarskim; jej rektorem był prof. UJ dr Stefan Grzybowski, a dziekanem Wydziału – doc. dr Adam Bar. Również w tych latach prowadziła podobne zajęcia na kursach organizowanych przez Kuratorium Okręgu Szkolnego. Od października 1951 r. do września 1954 Irena Bar-Święch wykladała dzieje książki i bibliografię dla studentów III r. UJ na studiach I stopnia w zakresie bibliotekoznawstwa. W 1947/48 zorganizowała pierwszy roczny kurs dla asystentów prowadzących biblioteki zakładów UJ. Od r. 1950 prowadziła na początku każdego roku akademickiego informacje bibliograficzne dla studentów Wydziału Filologicznego i Historycznego. Zapoznawała ich również z regulaminem bibliotecznym oraz ze sposobem korzystania z katalogów i poszczególnych agend Biblioteki Jagiellońskiej. W latach 1950–1957 decyzjami najpierw Ministerstwa Oświaty, a następnie Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego wprowadzono nową formę szkolenia pracowników bibliotek w skali ogólnokrajowej, a mianowicie praktyki międzybiblioteczne. Ich celem było poznanie wewnętrznej organizacji Biblioteki, jej działalności, metodą opracowywania katalogów etc. Szkoleniem tym w Bibliotece Jagiellońskiej zajmowała się m.in. Irena Barowa, najpierw pod kierunkiem dra Jana Baumgarta, a następnie w latach 1953–1955 kierowała tymi praktykami. Jej zajęcia cieszyły się dużym zainteresowaniem.

Od 1964 r. Irena Barowa związała się z Wyższą Szkołą Pedagogiczną, prowadząc dla studentów polonistyki i bibliotekoznawstwa wykłady i ćwiczenia z bibliografii w charakterze prac zleconych. Stan ten uległ zmianie po przejściu Jej na emeryturę w Bibliotece Jagiellońskiej, przyjęła propozycję stałego związania się najpierw z Samodzielnym Zakładem, a następnie Katedrą Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej; od 1971 r. rozpoczęła pracę na stanowisku docenta (1/2 et.) Jako kierownik tej placówki wspominam ze wzruszeniem Jej obecność w gronie pracowników Katedry, wśród których cieszyła się ogromnym autorytetem i sympatią zarazem. Odegrała tu ważną rolę w kształtowaniu naukowej atmosfery, w kształceniu studentów i młodej kadry, którą wspierała z ogromną życzliwością swą radą, doświadczeniem i merytoryczną pomocą. Oprócz wykładów i ćwiczeń z bibliografii prowadziła zajęcia z nauki o książce, z kierunków i metodologii badań bibliotekoznawczych, wstępu do bibliotekoznawstwa oraz seminaria magisterskie. Te ostatnie gromadziły licznych studentów studiów dziennych i zaocznych. Pod kierunkiem docent I. Bar-Święch napisano 75 prac magisterskich, przede

wszystkim z zakresu historii książki i bibliotek. Pisała recenzje prac magisterskich, artykułów i rozpraw doktorskich. Zawsze życzliwa, ale wymagająca rzetelnej wiedzy. Cechowała Ją ogromna sumienność i rzetelność w wykonywaniu obowiązków nauczyciela akademickiego, z dużą umiejętnością łączyła pracę badawczą z dydaktyczną. Zawsze uśmiechnięta, spokojna, gotowa do udzielenia życzliwej pomocy. Lubiana była przez wszystkich. Gdy przestała pracować w Katedrze, nie przerwała ze współpracownikami i przyjaciółmi kontaktów, utrzymywała też związki, opiniując kolejne tomy „Prac Bibliotekoznawczych” do druku.

W tym wspomnieniu – pożegnaniu nie można zabraknąć uwagi o Jej aktywności społecznej. W ostatnim roku wojny związała się działalnością na rzecz ofiar niemieckiego terroru z Radą Główną Opiekuńczą, pomagała osobom więzionym w obozach. Po zakończeniu wojny działała społecznie w Związku Nauczycielstwa Polskiego, w Związku Bibliotekarzy i Archiwistów, później Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich, brała żywy udział w zjazdach bibliotekarskich. Za 30 lat wyróżniającej się pracy dydaktycznej została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1984), została też laureatką Nagrody im. Heleny Radlińskiej za wybitne osiągnięcia w dziedzinie bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa (1988).

Nie ma Jej wśród nas. Zmarła 11 października 1997, została pochowana w Krakowie na Cmentarzu Salwatorskim. Pozostaje na trwale w pamięci uczniów i przyjaciół, ludzi książki.